

vjerio i nadopunio. Ovdje se radi i o simboličnu zaključku jednog plodnog filozofijskog života i njegova sabranog djela, koje ne želi biti monološkog, nego dijaloškog karaktera. Sasvim u duhu Gadamerova uvjerenja da se do istine dolazi samo dijalogom, razgovorom, dija-

lektičkom borbom mišljenja. Uz pretpostavku i uvjerenje da i drugi može biti u pravu.

Ivan Kordić
 Institut za filozofiju
 Ulica grada Vukovara 54
 HR-10000 Zagreb
 ivan.kordic1@zg.hinet.hr

Hans-Georg Gadamer, *Ogledi o filozofiji umjetnosti*, s njemačkoga prevela Darija Domić, redaktura prijevoda i pogovor Damir Barbarić, AGM (Biblioteka Meta), Zagreb 2003, 286 str.

U Biblioteci Meta nakladnika AGM pod naslovom *Ogledi o filozofiji umjetnosti* ove je godine objavljen izbor od devet promišljanja o umjetnosti, radova u ožujku prošle godine preminuloga njemačkog filozofa i svjedoka čitavog jednog stoljeća Hans-Georga Gadamera.

Radovi o kojima je riječ nastali su u različitim prilikama u razdoblju između 1954. i 1995. godine, a njihovim se izborom, koji "ni u kojem slučaju nije potpun", htjelo dati uvid u Gadamerovo prije svega na vlastitom neposrednom iskustvu s djelima umjetnosti zadobiveno razumijevanje fenomena umjetnosti. Oslonjen na filozofsku tradiciju, prije svega grčku, i sa zadivljujućom sposobnošću da opazi što mu to riječ namiguje, Gadamer se bavi raznovrsnim vidovima umjetnosti, pri čemu ga najviše zaokuplja razumjeti što se to događa s modernom umjetnošću. To nastojanje oko razumijevanja Drugoga, etablirano pod nazivom hermeneutička filozofija, inače je obilježje njegova životnog djela. Svojoj desetljećima dugoj hermeneutičkoj praksi Gadamer je teorijsko opravdanje dao u svom glavnom djelu *Istina i metoda*, objavljenom 1960.

Hermeneutičku (uvjetno rečeno) metodu, koju je držao osnovnom metodom

duhovnih znanosti, Gadamer je uvijek iznova provjeravao na tumačenju djela umjetnosti, uglavnom onih likovne umjetnosti, što je slučaj i u ovom AGM-ovu izboru njegovih radova. Radi se o odgovoru na pitanje kako razumjeti umjetničko djelo i što to uopće znači. To je pitanje neizbježno kada se susrećemo s djelima moderne umjetnosti. Spomenimo samo apstraktno slikarstvo koje, čini se, govori nekim nama nepoznatim i nerazumljivim jezikom te neprestano odbija i razbija naša očekivanja slike s kojima mu pristupamo. Isto je i s kompozicijama takozvane apsolutne glazbe. To je dovoljno da se zapitamo što to razumijemo pod umjetnošću i o čemu to govorimo kao umjetnosti. Jer već i sama riječ "moderan" primijenjena na umjetnost implicira da postoji umjetnost prošlosti, poznata kao klasična tradicija umjetnosti. Uznemirujući problem koji imamo pri susretu s modernom umjetnošću, da ne možemo točno reći što je sadržaj njezinih djela, prema Gadameru ne leži u njoj samoj nego u našem pojmu umjetnosti i s njim povezanim očekivanjima, navikama i predrasudama.

U mislećem snalaženju pred modernom umjetnošću i umjetnošću naprosto, dakle s namjerom da riješi problem

jedinstva onoga što je umjetnost bila i onoga što je danas, Gadamer zalazi iza samorazumljivosti vladajućeg pojma umjetnosti. Već su, naime, dva stoljeća otako u pogledu tumačenja zbilje više nema širega samorazumijevanja, karakterističnoga za humanističko-kršćansku tradiciju u kojoj je produkcija djela takozvane klasične umjetnosti bila u službi vjerskog kulta ili reprezentacije vladara. Prestavši biti sjajnim dekorom “dobro uređene cjeline zbilje”, umjetnost se osamostaljuje i izdvaja iz svih odnosa prema životu, dok se u formalno-sadržajnom smislu ideal umjetnika sve izrazitije suprotstavlja klasičnoj tradiciji predmetne umjetnosti. Nasuprot sudu koji polazeći od klasičnog mimetičkog pojma umjetnosti neko takvo apsolutno umjetničko djelo odbacuje (jer nije lijepo) kao ne-umjetnost, Gadamerovo je mišljenje da se tu radi o promjeni u umjetnosti koju mora pratiti i promjena u našem pojmu i pristupu umjetnosti. To nema veze s danas čestim slučajem da se pitamo kako razlikovati umjetnika od “radnika u vinogradu gospodara industrije”. No svaka je umjetnost kao umjetnost lijepa. Ako se ne radi o naivnom promatraču i njegovom ukusu, kao umjetnost lijepe su i takozvane ružne umjetnosti, ili umjetnosti koje više nisu lijepe. Pojam koji prema Gadameru može određivati i naše današnje promišljanje umjetnosti potječe iz antičke kozmologije prema kojoj je kozmos, nebeski red, predstavljao “pravu zornost lijepoga”. Kada ispituje kako se stari i uvriježeni estetički pojmovi snalaze pred modernom umjetnošću, Gadamer se nadovezuje na taj pitagorejski element u grčkom mišljenju lijepoga te ključ za njezino razumijevanje nalazi u pojmu mimeze kojim se jedino mislilo na prikaz reda. S takvim pojmom mimeze, za pravo iskustvo umjetničkog djela svejedno mu je o kojoj se umjetnosti radi. Univerzalna je oznaka estetičkog iskustva spoznaja “duhovne energije stvaranja reda”, a radi se o istoj duhovnoj snazi uređivanja koja sačinja-

va i zbilju našega života. Da se u iskustvu lijepoga na način prisjećanja susrećemo s istinskim bitkom, to prema Gadameru u cjelini osobito vrijedi za umjetničko djelo u kojemu ima nešto što podsjeća na ono općenito, na ono kako uvijek može biti.

Nasuprot estetičkoj poziciji prema kojoj je danas, uslijed sve savršenije reproduktibilnosti, bespredmetnim govoriti o pojmu umjetničkog djela i njegovoj jedinstvenosti, Gadamer govori o hermeneutičkom identitetu djela. Hermeneutički identitet je ono što utemeljuje jedinstvo djela, od stalka za bocu do orguljaške improvizacije. Njegova se hermeneutičnost sastoji u tome da u umjetničkom djelu ima nešto “za razumjeti”. To je imanentni zahtjev umjetničkog djela upućen svakome koga je ono oslovljelo i koji se ispunjava u razgovoru čiji se smisao sastoji u uzajamnom razumijevanju. Kao što je kod Kanta umjetnost stvaranje genija koje se ne može odvojiti od kongenijalnosti primatelja, umjetnost je kod Gadamera slobodna igra u kojoj se od suigrača zahtijeva “rad izgradnje”. Od nas se zahtijeva komunikacijska crta, koja se sastoji u tome da se otvaramo prema jeziku kojim se govori u umjetničkom djelu i da ga usvajamo kao svoj vlastiti sve dok djelo na koncu ne budemo u stanju čitati, a zatim i čuti to što nam govori. To je Gadamerov odgovor na pitanje koje su mu, kako kaže, postavljali “na sto načina”, što je kriterij ispravne interpretacije.

Dodajmo na kraju još savjet čitatelju da zbog osebnosti karaktera Gadamerova jezika i stila prevedene tekstove čita iz stanovite udaljenosti, no pažljivo i po mogućnosti nekoliko puta.

Marinko Mišković
Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
 Ulica grada Vukovara 68
 HR-10000 Zagreb
 marinko_miskovic@net.hr